

Grega Repovž

V imenu pordelih križev

Foto: Blaž Samec

Trikrat je ljubljanski mestni svet že razpravljal o podelitvi naslova častnega meščana partizanskemu vojskovodji Ladu Ambrožiču Novljanu. In vsakič so svetniki sejo prekinili, saj predstavniki desnih strank nasprotujejo podelitvi. Čeprav so se svetniki desnih strank sklicevali najprej na poslovník, potem na statut, se je na koncu razprava začela reducirati na bistveno vprašanje: ali si Ambrožič zasluži naslov častnega meščana ali ne. Oziroma: ali je bilo partizanstvo zlo ali dobro.

Ambrožiču, ki je vodil Gubčevo brigado med drugo svetovno vojno, je desnica v mestnem svetu na primer očitala, da je kriv za poboje nedolžnih med vojno. Spet drugi svetnik z desnice se je vprašal, kako lahko Ambrožič dokaže, da je dobro vodil svojo vojsko. Tretji ni bil prepričan, da je bil Ambrožič sploh za osamosvojitve Slovenije, glede na to, da je bil po vojni jugoslovanski general.

Ko človek Ladu Ambrožiču Novljanu ponavlja ta vprašanja, se prav nič ne razburi. Odgovarja mirno, z nasmehom in tako živahno, da človek kar podvomi, da ima devetdeset let. Malce je utrujen, pravi – šele pred nekaj dnevi je prišel iz Kliničnega centra, kjer so mu vstavili srčni spodbujevalnik.

Očitajo mu, da je kriv za pobjo družine Mavser. Takoj pove, da je bila ta družina res pobita. To je izpeljal poveljnik VOS v njegovi brigadi. Vendar je bil prav zaradi tega slednji tudi aretiran. V proces proti poveljniku VOS se je potem vmešal Ivan Maček, ki ga je »potegnil k sebi«. Priznava, da je bilo med vojno marsikaj narejeno narobe. »Vendar smo bili partizani popolnoma brez pravne zaščite in na začetku vojne smo delovali tudi zunaj pravnih okvirov. Bojevali smo se proti najmočnejši vojski na svetu in proti najmočnejši obveščevalni službi – Gestapu. In tema so pomagali še domobranci, ki so na veliko pobijali partizane. Enajst tisoč partizanov so pobili samo oni.« Ambrožič z enim stavkom dokaže, da je dobro vodil svojo vojsko, o čemer se je spraševal drugi svetnik: »V vojni smo zmagali.«

»Svinjska propagandna filozofija,« pravi Ambrožič za tretje vprašanje: »Svetnik očitno namiguje, da bi se moral bojevati tudi leta 1991. Pri svojih 84 letih!« Da je bil za osamosvojitve, pa ne misli dokazovati: »Omogočili smo združitev Slovencev v eni državi, osvobodili Primorsko! Kaj bi bilo lahko več?«

Lahko bi še naprej naštevati vprašanja, ki so jih sebi in Ambrožiču zastavljali svetniki socialdemokratske, ljudske in krščanskodemokratske stranke. Pa ne bomo. Ambrožič si tega ne zasluži. Kakor si tudi ne zasluži primerjav z domobranci oziroma razčiščevanja o tem, kdo je bil na pravi strani. Je eden od osvoboditeljev Slovenije v tistih davnih časih. Le ponosni smo lahko nanj.

In domobranci? Žal – oni so izdajalci.

Izdali so slovenski narod in sodelovali z okupatorjem. Pustimo tisto peščico zavedenih: večina domobrancev je zavestno sodelovala z Nemci in Italijani. Tu se konča. Ni primerjav. Izdali so svoj narod. Kot tisti redki, ki so v osamosvojitveni vojni sodelovali z jugoslovansko armado – za nas so izdajalci. Kaj so domobranci počeli med drugo svetovno vojno in koliko ljudi so pobili, si lahko preberete npr. v dveh debelih knjigah zgodovinarja Silva Grgiča Zločini okupatorjevih sodelavcev. Knjigi sta videti kot telefonska imenika, le da je namesto naslova napisan kraj uboja, namesto telefonske številke pa datum. V pripravi je tretja knjiga.

Zakaj desne stranke tako močno branijo domobrance in prikazujejo tisti čas kot državljansko vojno? Ambrožič ima na to vprašanje zelo natančen in občutljiv odgovor: »Po vojni so morali okupatorjevi sodelavci emigrirati. In v emigraciji je bilo življenje zelo težko. Dokler se niso postavili na svoje noge, so preživljali zelo težke čase. In zdaj tisti, ki so jih prepričali, da je treba sodelovati z okupatorjem, ne smejo priznati, da so jih zavedli. Ljudje bi jih preprosto linčali, saj so se za napačno idejo morali odpovedati normalnemu življenju v Sloveniji.« Ambrožič tudi brez ovinkov pove, kdo je tisti, ki je ljudi zavedel: ljubljanska škofija in nadškof Rožman.

Zgodovinsko dejstvo je, da je slovensko politiko v drugi polovici tridesetih let vodila slovenska cerkev. Katoliška akcija pod vodstvom škofa Rožmana se je začela načrtno približevati fašističnemu sistemu že pred vojno. In temu je sledila medvojna kolaboracija. Domobranci so bili sodelavci italijanskih fašistov in Tretega rajha. To pa so bili v tistih časih naši okupatorji. »Smo partizani napadli Rim? Je bila kakšna bitka na nemškem ozemlju? Ne. Partizani smo se na slovenskem ozemlju bojevali proti okupatorju in njegovim sodelavcem,« pravi Ambrožič. In zmagali so.

Deset let je minilo od takrat, ko smo dobili v roke Črne bukve in bili zgroženi nad hudodelstvi povojne oblasti. A resnica ni nekje vmes: domobranci in drugi sodelavci okupatorja so ne glede na povojne poboje izdajalci naroda, partizani pa njegovi osvoboditelji. In Ambrožič ima prav: nobene sprave. Izvirni grešnik je namreč znan.

☆☆☆

V sončnih dneh zdaj spomladi se zjutraj malo po šesti uri, sonce upre v tri zlate križe na ljubljanski stolnici. Bleščijo se in so videti veliko večji, kot so v resnici. Zvečer, če sonce pred zatonom prav tako močno sije in »Micke na Gorenjskem piškote pečejo«, dobijo križi rahel rdeč ostenek.

Slovencem se v imenu slovenske cerkve še nihče ni opravičil za medvojno kolaboracijo, ki jo je vodil njen nadškof.

■